

V tomto príspevku nejde o definície a rozhraničovanie hudobnej a estetickej výchovy. Bol by to zložitý problém a mimo rámca danej témy. Budeme sa tu hudobnej aj estetickej výchove venovať bez toho, aby sme ich odlišovali, pretože sú si také blízke, že pokojne možno hovoriť o ich spoločných možnostiach. Bude-me sa tu teda venovať spoločným možnostiam estetickej aj hudobnej výchovy v súčasnosti.

Bežne rozšírená predstava o estetickej (či hudobnej) výchove dnes je založená na osvietenском (schillerovskom) ideáli estetickej výchovy: Je založená na prezentovaní kvalitných a špičkových umeleckých hodnôt plných Kráasy, Pravdy a Dobra, vnútorne harmonizovaných a overených časom. Estetická výchova má prostredníctvom takýchto diel viesť človeka k vyšším morálnym princípom - alebo prinajmenšom k precíteniu a pochopeniu krásy. Krása je tu chápaná ako sviatok citov, ako niečo nádherné a príjemné, čím sa má človek nadchnúť a naplniť sa. V konečnom dôsledku má takto krása a umenie kultivovať človeka, čiže viesť ho k tomu, aby žil a správal sa kultivovane, kultúrne; čo v najvzdialenejšej perspektíve znamená - žil morálne.

Takto koncipovaná a cielená estetická (či hudobná) výchova mala svoje miesto v európskej kultúre desiatky (stovky) rokov. Napriek tomu, že úspešne viedla mnoho ľudí ku Kráase, Pravde a Dobru, obsahuje v sebe zásadné obmedzenia. Aké?

Takáto klasická estetická výchova do značnej miery zjednodušuje výchovu, lebo ja založená na vkuse vládnúcom v spoločnosti. Vedie deti k takej Kráase, k takému Dobru a k takej Pravde, aké daná spoločnosť uznáva za hodnotné a overené časom. Neberie do úvahy možné časové a priestorové premeny týchto hodnôt. A čo je ešte horšie, mnohokrát je založená na učiteľovom vkuse - kofkokrát učitelia na našich školách vychovávajú deti ku "klasickej", "vážnej" hudbe a neberú vôbec do úvahy povedzme jazz považujúc ho za "poklesnutý" populárny žáner?

Klasická estetická výchova je aj značne jednostranná. V snahe viesť človeka k morálnosti, ku krásu, ku kultivovanosti, prezentuje a uprednostňuje hlavne pozitívne a príjemné estetické zážitky z umeleckých diel. Považuje krásu za "sviatok" a nevníma si temné zážitky vyvolávané umení, nepríjemné pocity často prezentované v umení. Estetické a umelecké hodnoty sú oveľa mnohostrannejšie a plnšie (tak ako je mnohostranná a plná ľudská psychika) ako len ich príjemné odtiene.

Klasická estetická výchova je vo svojom pôsobení ohraničená. Vo svojom jednoznačnom zacielení na kultivovanosť človeka vysoko preferuje ľudí s "vybraným" vkusom. Ak jej postoj vyjadríme expresívne - riadi sa heslom, že len ten človek je dobrým (správnym, hodnotným) človekom, ktorý má "vybraný", vypestovaný vkus, teda kultivovaný človek. Navyše kultivovanosť človeka je určená tým, že jeho vkus zodpovedá vkusu preferovanému v určitej spoločnosti. V dôsledku takéhoto postoja však klasická estetická výchova vylučuje okrajové a alternatívne kultúry zo svojho zorného poľa. Vo svojom elitárstve nie je ochotná ani schopná priznať hodnotu takým kultúram, akou je punk, hudobná kultúra mládeže a podobne. Považuje ich totiž za odchýlky od normy (ktorou je vládnucci vkus) a ich nositeľov za nekultivovaných barbarov, ktorých treba esteticky vychovávať.

Klasická estetická výchova - ak je uplatňovaná necitlivo - môže byť aj nebezpečná, lebo deťom vnucuje vkus vládnucci či vkus učiteľov, čím znásilňuje detskú psychiku a kultúrnu identitu detí.

Čo však zmôže takto orientovaná estetická výchova v dobe veľkej diferenciácie vkusu, v dobe, keď informácie a vkusové či estetické normy sa okamžite dostávajú na druhý koniec sveta, v dobe pornografie, reklamy, amerikanizácie svetovej kultúry?

Aby bola schopná zasiahnúť ľudí v tejto dobe, mala by si a môže si súčasná estetická výchova klásť iné ciele a využívať nové prostriedky:

Jej hlavným cieľom už ťažko môže byť kultivácia človeka (hoci ako čiastkový cieľ ju nemožno vylúčiť). Ciele "neklasickej" estetickej výchovy by sa mali orientovať inak. Kam?

Za najefektívnejšie zameranie neklasickej estetickej výchovy považujeme rozvoj kritického myslenia a cítenia v oblasti estetických (či umeleckých) hodnôt. V situácii, keď je všade okolo nás prítomná masová kultúra nerešpektujúca individuálne kultúrne diferencie svojich príjmateľov, je možné brániť sa jej vplyvu tým, že voči nej zaujímame kritické postoje. To isté platí o gýči. Klasická estetická výchova si rozvoj kritických postojov nevelmi všímala, lebo jej cieľom nebolo spochybňovať hodnoty, ale vstúpovať uznávané a "overené" hodnoty. Cieľom súčasnej estetickej výchovy, práve naopak, musí byť výchova k spochybňovaniu prezentovaných hodnôt, či aspoň k ich kritickému prijímaniu.

K orientácii v súčasnej záplave hodnôt, kultúr a informácií môže človeku pomôcť cit pre odlišné kultúrne hodnoty; či aspoň schopnosť byť otvoreným pred novými hodnotami. Preto možno hovoriť o rozvoji flexibilitnosti estetického vkusu ako o ďalšom dôležitom ciele súčasnej estetickej výchovy. Len flexibilný vkus schopný oceniť alebo prežiť novú hodnotu je schopný neodmietnuť subkul-

túru, alternatívnu kultúru alebo kultúrny produkt z časovo a priestorovo odlišnej kultúry. Je to vlastne spochybňovanie hodnôt z druhej strany: V predošlom ciele išlo o spochybňovanie prezentovaných hodnôt, tu ide o spochybňovanie subjektívnych predsudkov a dogiem, ktoré nosí v sebe (i svojom vkuse) každý človek.

- Rozvoj kritického myslenia a flexibilitu vkusu nesie v sebe zárodok vkusovej tolerancie, ako vlastnosti nevyhnutnej v súčasnom svete, kde cez seba preniká veľké množstvo kultúr.

- To sú hlavné ciele súčasnej (neklasickej) výchovy, ktoré sú pravdepodobne nevyhnutné v súčasnej, kultúrnej takej premenlivej, dobe. O jej prostriedkoch sa tu rozširovať nebudeme, stačí ak pripomenieme, že za možné považujeme aj využitie gýča (interpretáciou jeho štruktúry možno cibriť schopnosť brániť sa mu), comicsov (tak isto) a ďalších. Rozbor jednotlivých možných prostriedkov neklasickej estetickej (hudobnej) výchovy by však už prekračoval rámec tohto príspevku.

Ciele klasickej estetickej výchovy dnes nemožno úplne negovať, pretože výchova ku Kráse, Pravde a Dobru, či kultivácia človeka stále má čo priniesť do súčasného rozháraného sveta - treba si však uvedomovať obmedzenia klasického prístupu, pretože svet sa od čias jeho vzniku radikálne zmenil.